

Mitä historian ja yhteiskuntaopin oppimistulosten arviointi kertoi erilaisten oppikirjojen, -materiaalien ja työtapojen käytöstä?

Historian ja yhteiskuntaopin oppimistulokset arviointiin ensimmäisen kerran, kun Opetushallitus julkaisi keväällä 2011 peruskoulun 9.vuosiluokan oppilailta kerätyn aineiston (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012). Osana oppimistulosten arviointia oppilailta kysyttiin myös heidän opiskeluasenteistaan, läksyjenteostaan, historian ja yhteiskuntaopin arvosanoista, käsityksistään itsestään oppijana sekä siitä, harrastivatko he yleensä historiaan tai yhteiskuntaoppiin liittyviä asioita.

Oppimistuloksien arviointia varten tietoa kerätään oppilaiden lisäksi myös opettajilta ja rehtoreilta. Opettajilta kysytään lähinnä opetukseen ja opetussuunnitelmiin liittyviä asioita ja rehtoreilta kerätään tietoja pääasiassa opetusjärjestelyistä. Sekä oppilailta että opettajilta kysytään oppimateriaaleihin ja opetusmenetelmiin liittyviä tietoja, joita käytetään oppimistuloksien sekä opetusta ja opetusjärjestelyjä koskevien yhteyksien selvittämisessä (Jakku-Sihvonen 2013, 13). Syy-yhteyttä sen suhteen, että joidenkin oppimateriaalien tai työtapojen käyttö johtaisi parempiin oppimistuloksiin ei arviointiaineistolla voida osoittaa, mutta oppilailta ja opettajilta kerätty arviointiaineisto

---

antaa käsityksen historian ja yhteiskuntaopin tunneilla käytettävistä oppimateriaaleista, työtavoista ja opetusmenetelmistä (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 31–42, 47.)

Suomessa on toistaiseksi verrattain vähän tutkimustietoa siitä, minkälaiset oppikirjat, muut oppimateriaalit ja opetusmenetelmät toisaalta tuottavat hyviä oppimistuloksia ja toisaalta taas nostavat oppilaiden oppimismotivaatiota. Oppikirjalla tarkoitetaan tässä yhteydessä teosta, joka on laadittu opetus-tarkoitukseen, kun taas oppimateriaalilla käsitetään oppiainesta, *jonka tulee välittyä oppilaille ja aikaansaada heissä pysyväisluonteisia ja tavoitteiden mukaisia oppimis-kokemuksia.* (Heinonen 2005, 7.) Tutkimukselle, jossa yhdistettäisiin oppimateriaaleja, opetusmenetelmiä ja oppimistuloksia koskevia tietoja olisi tarvetta myös siksi, että viime vuosina oppimistulosten kansalliset ja kansainväliset arvioinnit ovat osoittaneet, että perusopintojaan päättävien oppilaiden oppimistulokset ja koulunkäyntiin liittyvät asenteet ovat laske-neet (Kupari et al. 2013).

Suomalaiset opettajat ja rehtorit voivat valita verrattain vapaasti mitä oppikirjoja tai oppimateriaaleja he opetukses-saan käyttävät. Suomessa oppikirjojen valvontatehtävä poistui Opetushallitukselta vuonna 1992. Kansainvälisesti suomalaista järjestelmää, jossa oppikirjojen tai muiden oppimateriaalien laatua tai sisältöä ei valvota, tarkasteta tai arvioida, pidetään poikkeuksellisena. Toisin kuin monissa Euroopan maissa Suomessa ei ole myöskään laadittu “hyvän oppikirjan tai oppimateriaalin kriteerejä tai standardeja”¹, joita oppikirjojen kustantajat, oppikirjailijat tai opettajat käyttäisivät oppimateriaaleja laadittaessa tai niitä valittaessa. Oppikirjojen laadukkuudesta vastaavat oppimateriaalituottajat. Käytännössä keskenään kilpailevia oppikirjakustantajia monine oppikirjaryhmineen pidetään eräänlainen laadun takeena. Mikäli oppikirja tai tuotettu materiaali ei ole laadukas, opettajat eivät ota sitä käyttöönsä. Heinosen tutkimus osoitti, että opettajien mielestä hyvä oppi-

materiaali on selkeää, oppilaita innostavaa ja motivoivaa, eriyttämistä helpottavaa, erilaisen ja monipuolisten opetusmenetelmien käyttöä tukevaa ja opettajan työtä helpottavaa (Heinonen 2005, 245). Oppikirjojen keskeisestä roolista koulun arjessa kertoo se, että useiden opettajien mielestä koulukohtaiset opetussuunnitelmat tehtiin oppikirjojen pohjalta, jopa siinä määrin, että ne noudattivat oppikirjojen etenemisjärjestystä (Heinonen 2005, 247).

Suomalaiseen koulutusjärjestelmään kuuluva opettajien laaja pedagoginen vapaus näkyy myös siinä, että opettajat valitsevat opetukselle asettamiensa tavoitteiden, sisältöjen tai opetusryhmän mukaan tarkoituksenmukaisimmat työtavat ja opetusmenetelmät. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2004) on kirjattu, että opetuksessa *tulee käyttää oppiaineelle ominaisia menetelmiä ja monipuolisia työtapoja, joiden avulla tuetaan ja ohjataan oppilaan oppimista... Opettaja valitsee työtavat. Hänen tehtävänä on opettaa ja ohjata sekä yksittäisen oppilaan että koko ryhmän oppimista ja työskentelyä.* (POPS 2004, 17.)

Koska oppitunneillaan käytettävät oppikirjat ja muut oppimateriaalit sekä opetusmenetelmät kytkeytyvät käytännön opetus-tilanteissa toisiinsa, tarkastellaan tässä artikkelissa sitä, mitä yhteiskunnallisten aineiden oppimistulosten arvioinnissa saatiin tietää historian ja yhteiskuntaopin oppitunneilla käytetyistä oppikirjoista, - materiaaleista ja – menetelmistä.

Historian ja yhteiskuntaopin oppimistulosten arviointi

Eri oppiaineiden oppimistuloksia on arvioitu vuodesta 1998 Opetushallituksessa, mutta toukokuusta 2014 alkaen tehtävä on siirtynyt Kansallisen koulutuksen arviointikeskukselle. Oppimistulosten arvioinneilla tuotetaan tietoa siitä, miten hyvin perusteissa asetetut tavoitteet on saavutettu. (Jakku-Sihvonen 2013, 13–14). Suomalaisen oppimistulosten arviointi-

---

järjestelmän tarkoituksena on palvella ensisijaisesti perusopetuksen laadun ja koulutuksen tasa-arvon tietoperustaista kehittämistä (Jakku-Sihvonen 2013, 18).

Perusopetuksessa oppimistulosarviointien perustana ovat Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa asetetut opetuksen tavoitteet, sisältöalueet ja kriteerit. Kyseessä ei ole koko ikäluokan päättökoe eikä oppimistulosarviointien tarkoituksena ole määrittää yksittäisten koulujen tai oppilaiden keskinäistä järjestystä, vaan kiinnostuksen kohteena on ensisijaisesti yleinen osaamisen taso (Metsämuuronen 2009, 11; Jakku-Sihvonen 2010, 320).

Oppimistuloksissa tarkastellaan opetuksen tasa-arvoa ja opetuksen saatavuutta, jolla tarkoitetaan oppilaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia jatkaa opintojaan peruskoulun jälkeen. Opetuksen tasa-arvon voidaan katsoa toteutuneen hyvin, mikäli systemaattisia eroja ei ilmene näiden tarkasteltavien osa-alueiden suhteen. (Jakku-Sihvonen 1996, 3.) Siksi Opetushallituksen toteuttamia eri oppiaineiden oppimistuloksia on arvioitu 1990-luvun lopulta alkaen ja arvioidaan yhä seuraavien taustamuuttujien suhteen: alueet ja siinä entiset läänit sekä tilastolliset kuntatyypit, kuten maaseutumaiset kunnat, taajamat ja kaupungit, sukupuoli sekä suomen- ja ruotsinkielisten koulujen oppilaat. Kevään 2011 oppimistulosten arviointien yhteydessä kysyttiin ensimmäistä kertaa myös huoltajien koulustausta. (Ouakrim-Soivio 2013, 20.)

Lähtöoletuksena oppimistulosten arvioinnille on, että peruskoulussa opetetaan sellaisia tietoja ja taitoja, jotka on kirjattu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin ja ainekohtaisiin tavoitteisiin, sisältöihin ja kriteereihin. Tästä syystä historian ja yhteiskuntaopin arviointitehtävät samoin kuin muidenkin oppiaineiden oppimistulosten arviointien tehtävät laaditaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan. Valtakunnallisia oppimistulosarviointeja tehdään otosperustaisina niin, että tulokset voidaan yleistää koskemaan

koko ikäluokkaa ja otokset ovat niin suuria, että koko ikäluokan osaamisen yleistaso voidaan arvioida riittävällä tarkkuudella. Arviointiin osallistuu noin 5–10 % ikäluokasta ja noin 15 % kouluista. Ruotsinkielisestä koulutuksesta otetaan suhteellisesti suurempi otos vertailtavuuden parantamiseksi. Arviointi järjestetään yleensä 4 000–6 000 oppilaalle. (Ouakrim-Soivio 2013, 18–19.)

Historian ja yhteiskuntaopin oppimistulosten arviointiin osallistui yhteensä 4 726 perusopetuksen 9.vuosiluokan oppilasta 113 koulusta, joista 98 oli suomenkielistä ja 15 ruotsinkielistä koulua.

Oppimistulosten arviointiin kuuluneeseen opettajakyselyyn vastasi kaikkiaan 165 opettajaa 112 koulusta. Opettajakyselyyn saatiin vastaukset 70 %:lta otoskoulujen opettajista.

Historian ja yhteiskuntaopin opetuksessa käytetyt oppikirjat ja -materiaalit

Opettajakyselyn vastausten mukaan, historian opetuksessa käytettiin yleisimmin seuraavia oppikirjoja tai oppikirjasarjoja, *Historian Tuulet* (Otava), *Aikalainen* (Sanoma Pro), *Kronikka* (Edita), *Kaleidoskooppi* (Tammi), *Historia Nyt* (WSOY), *Vår Historia 3–4* (Schildts Söderströms) ja *Horisontti* (Otava). Oppikirjojen lisäksi historian opettajat kertoivat, että he käyttävät erilaisia oheismateriaaleja, kuten oheislukemistoja, tehtävävihkoja, karttoja tai erilaisia historian dokumentteja. Vastaaajista suurimmalla osalla (61 %) oli jonkin verran tai melko runsaasti opetusikäisessä oheismateriaaleja joko luokissa tai niiden läheisyydessä. Opettajat kertoivat myös tuottavansa itse historian eri sisältöalueille omaa oppimateriaalia. Maininnoista suurin osa (44 %) liittyi siihen, että opettajat valmistivat kaikkiin historian ja yhteiskuntaopin tunneilla käsiteltäviin aihealueisiin omaa materiaalia, 10 % maininnoista liittyi Suomen historiaan ja 8 % yleisen historian

---

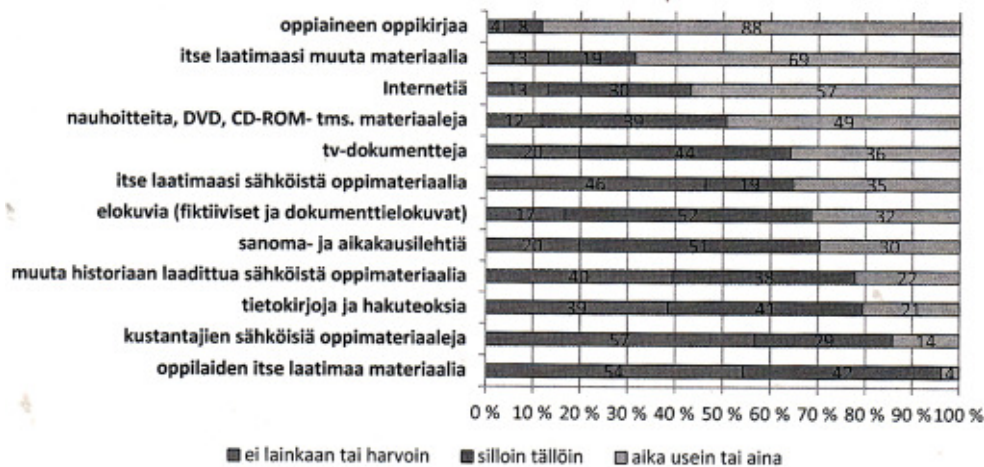
aihealueisiin. (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 34.)

Kuviosta 1. ilmenee, että suurin osa vastanneista opettajista (88 %) käytti opetuksessa aika usein tai aina oppiaineen oppikirjaa ja vain 4 % opettajista ilmoitti, ettei käytä oppikirjaa lainkaan tai sitä käytetään harvoin. Opettajien vastaukset ovat linjassa Heinosen (2005, 245) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan oppikirja on edelleenkin keskeisessä asemassa suomalaisessa koulussa. Vastanneista yli kaksi kolmasosaa (69 %) ilmoitti käyttävänsä myös itse laatimaansa muuta materiaalia. Tietokirjojen ja hakuteosten vähäinen käyttö selittynee sillä, että yli puolet vastanneista opettajista (57 %) ilmoitti käyttävänsä Internetiä opetuksessaan. Historian opettajien vastausten mukaan vain 4 % vastanneista opettajista ilmoitti käyttävänsä oppilaiden tuottamaa aineistoa opetuksessa ja vastaavasti yli puolet (54 %) opettajista ilmoitti, ettei käytä sitä juuri koskaan tai sitä käytetään harvoin. (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 34–35.) Oppilaiden tuottaman materiaalin käytön vähäisyys oli yllättävää, sillä monet opettajat vastasivat käyttävänsä oppilaita aktivoivia ja vuorovaikutteisia työtapoja (Vrt. Ouakrim-Soivio & 2012, 39), jolloin voisi olettaa, että esimerkiksi oppilaiden yksilö, pari- ja ryhmätyönä tuotettuja materiaaleja, kuten postereita tai power point-esityksiä tms. käytettäisiin oppitunneilla enemmän.

Opetushallituksen huhti-toukokuussa 2011 keräämän opettaja-aineiston mukaan itse laadittua sähköistä oppimateriaalia ilmoitti käyttävänsä noin kolmasosa (35 %) vastanneista opettajista ja lähes puolet (47 %) vastanneista ilmoitti, etteivät he käytä lainkaan tai juuri koskaan itse laadittua sähköistä materiaalia. DVD-tai CD-rom-levyillä olevaa materiaali ilmoitti käyttävänsä lähes puolet kyselyyn vastanneista (49 %), mutta kustantajien tuottamia sähköisiä oppimateriaaleja ilmoitti käyttävänsä vain 14 % vastanneista opettajista ja lähes 60 % ilmoitti, ettei käytä niitä lainkaan tai niitä käytetään harvoin. (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 35.)

Sanoma Pro keräsi huhti-toukokuussa 2014 kyselyaineiston 1 973 peruskoulun ja lukion opettajalta sekä 146 rehtorilta, jonka mukaan lähes puolet (47 %) kyselyyn vastanneista opettajista ilmoitti käyttävänsä itse laatimaansa sähköistä materiaalia ja 79 % kyselyyn vastanneista peruskouluista tai lukioista ilmoitti käyttävänsä kustantajien tuottamia sähköisiä oppimateriaaleja.²

Vaikka Opetushallituksen oppimistulosten arviointiin keräämät historian ja yhteiskuntaopin opettajien vastaukset eivät ole verrattavissa suoraan Sanoma Pron opettajakyselyn aineistoon, näyttää siltä, että muutamassa vuodessa opettajat ovat alkaneet tuottaa innokkaammin omaa sähköistä materiaalia opetukseensa. Myös kustantajien tuottaman sähköisen materiaalin käyttö näyttää yleistyneen, mikä selittyy sillä, että kustantajat tarjoavat laajemmin ja enemmän erilaisia sähköisiä oppimateriaaleja kuin vielä kolme vuotta sitten.

Kuvio 1. Opettajien vastauksia siitä, miten he hyödyntävät erilaisia oppimateriaaleja historian opetuksessa (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 35)

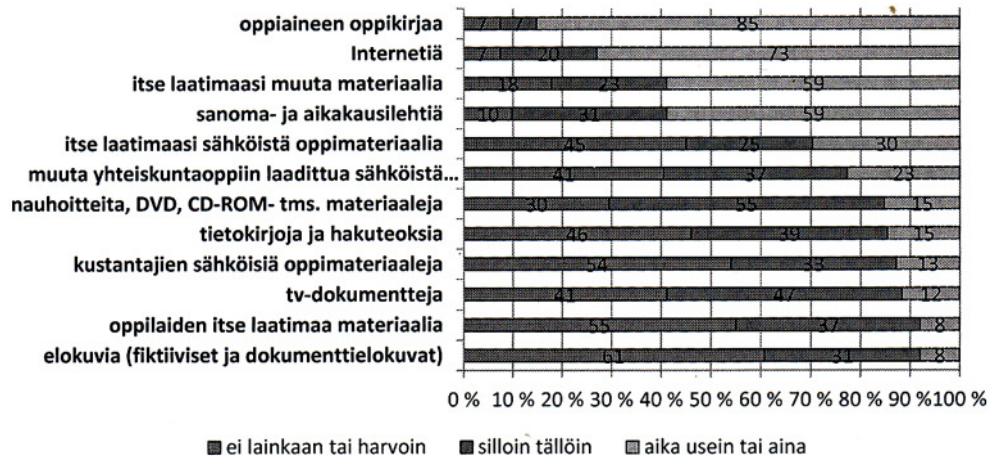
Opettajien yhteiskuntaopin oppimateriaaleja koskevat vastaukset olivat samankaltaisia kuin historiassa. Oppiaineen oppikirjaa ilmoitti käyttävänsä aina tai aika usein 85 % vastanneista opettajista. Yleisimmin yhteiskuntaopissa käytettiin seuraavia oppikirjoja tai oppimateriaaleja: *Yhteiskunnan tuulet* (Otava), *Kronikka yhteiskuntaoppi* (Edita), *Yhteiskunta Nyt* (WSOY), *Aikalainen* (Sanoma Pro), *Ungdom och samhälle* (Schildts Söderströms) sekä oppimateriaalikonaisuus *Vårt samhälle*. (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 36.)

Sekä historiassa että yhteiskuntaopissa huomiota herätti ruotsinkielisten oppikirjasarjojen ja oppimateriaalien vähäinen tarjonta. Yhteiskuntaopissa käytetty *Vårt samhälle* on Ruotsissa tuotettu oppimateriaalikonaisuus ja sen pääasiallinen kohderyhmä ovat ruotsalaiset oppilaat, eivät suomalaisen opetussuunnitelman mukaan opiskelevat ruotsinkieliset oppilaat. Suomenkielisten koulujen oppilaat menestyivät sekä historian että yhteiskuntaopin oppimistulosarvioinneissa ruotsinkielisten koulujen oppilaita paremmin. Suomenkielisten oppilaiden ratkaisusuosus historiassa koko arvioinnissa oli 51 % ja ruotsinkielisten ratkaisusuosus 46 %. Yhteiskuntaopissa suomenkielisten koulujen oppilaiden ratkaisusuosus oli 65 % ja ruotsinkielisten 58 %. Erot oppilasryhmien välillä kummassakin oppiaineessa olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä. (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 55, 68). Suomen ja ruotsinkielisten koulujen oppilaiden oppimistuloserojen on oletettu osittain johtuvan siitä, että ruotsinkielisten koulujen oppilaille ei ole tarjolla riittävästi monipuolisia oppimateriaaleja ja siksi ruotsinkielisten koulujen opettajat saattavat käyttää sekä historiasa että yhteiskuntaopissa Ruotsissa tuotettuja oppikirjasarjoja ja oppimateriaaleja, jotka eivät opetuksen tavoitteiden ja sisältöjen puolesta noudata suomalaista opetussuunnitelmaa.

Kuten kuvioista 2. ilmenee, noin kaksi kolmasosaa (59 %) vastanneista opettajista ilmoitti käyttävänsä yhteiskuntaopissa

aika usein tai aina itse laatimiaan muita materiaaleja. Itse laadittuja sähköisiä oppimateriaaleja ilmoitti käyttävänsä aika usein tai aina noin kolmasosa (30 %). Opettajat kertoivat tuottaneensa yhteiskuntaopin eri sisältöalueille omaa oppimateriaalia. Vain kolmessa prosentissa maininnoista opettajat ilmoittivat, etteivät he ole valmistaneet lainkaan omaa opetusmateriaalia. Internetiä käytettiin yhteiskuntaopin opetuksessa yleisesti, sillä vastanneista opettajista 73 % ilmoitti käyttävänsä sitä opetuksessa. Opettajat käyttivät yleisesti sanoma- ja aikakauslehtiä, sillä yli puolet vastanneista opettajista (59 %) kertoi käyttävänsä niitä osana yhteiskuntaopin opetusta ja kaksi kolmasosaa ilmoitti, että heidän koulussaan on jonkin verran tai melko runsaasti sanoma- tai aikakauslehtiä yhteiskuntaopin opetuskäytössä. Sen sijaan elokuvia ja oppilaiden itsensä laatimia materiaaleja opetuksessa käytettiin vähiten. Noin 55 % vastanneista opettajista ilmoitti, etteivät he käytä oppilaiden itsensä laatimaa materiaalia yhteiskuntaopissa lainkaan tai sitä käytetään harvoin. (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 36.)

Kuvio 2. Opettajien vastauksia siitä, miten he hyödyntävät erilaisia materiaaleja ja aineistoja yhteiskuntaopin opetuksessa (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 36).

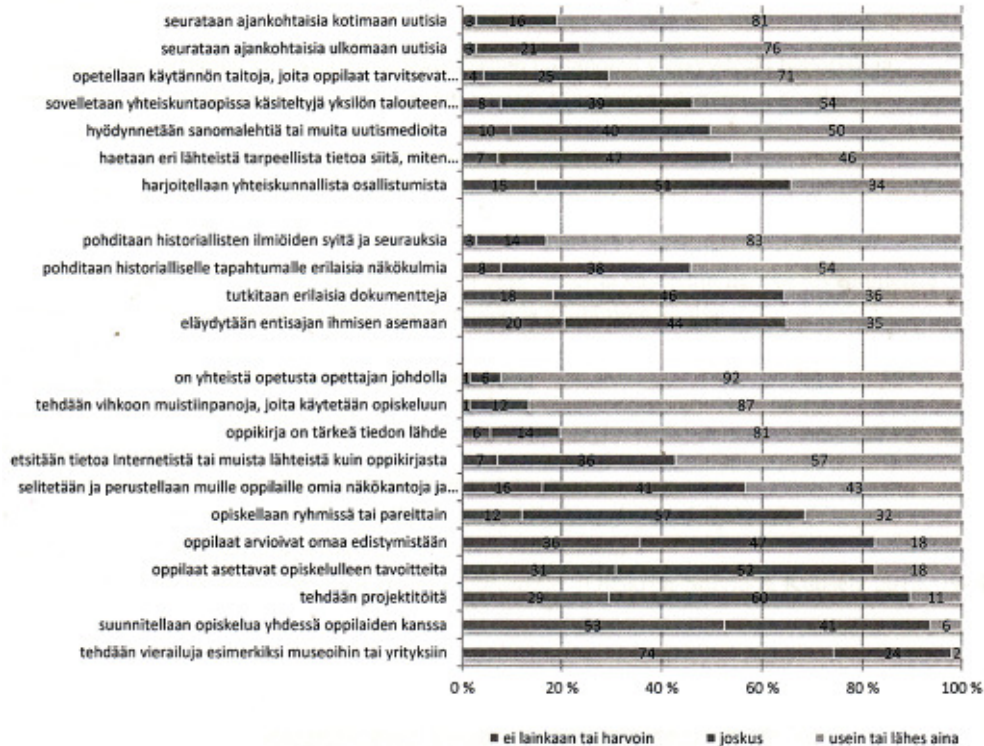
Työtavat ja opetusmenetelmät

Historian ja yhteiskuntaopin opettajilta tiedusteltiin osana yhteiskunnallisten aineiden oppimistulosten yhteydessä laadittua opettajakyselyä historian ja yhteiskuntaopin myös työtapoihin liittyviä asioita. Kuviossa 3 on esitetty historian ja yhteiskuntaopin opettajien näkemyksiä siitä, miten oppitunneilla työskenneltiin ja mitä työskentelytapoja he tunneillaan käyttivät. Kuviossa 3. olevat seitsemän ensimmäistä kohtaa liittyivät yhteiskuntaopin työtapoihin, neljä seuraavaa historian oppitunneilla käytettyihin työtapoihin ja loput 11 kohtaa liittyivät sekä historian että yhteiskuntaopin tunneilla käytettäviin työtapoihin.

Vastanneista opettajista 83 % ilmoitti, että historian oppitunneilla pohditaan usein tai lähes aina historiallisten ilmiöiden syitä ja seurauksia, yli puolet (53 %) ilmoitti, että historiallisia tapahtumia tarkastellaan monista eri näkökulmista. Hieman yli kolmannes vastanneista opettajista (36 %) tutki oppitunneilla erilaisia dokumentteja ja suunnilleen sama määrä vastanneista opettajista (35 %) ilmoitti, että oppitunneilla eläydytään aina tai lähes aina entisajan ihmisten elämään.

Yhteiskuntaopin oppitunneilla seurattiin yleisimmin sekä ajankohtaisia kotimaan että ulkomaan uutisia ja puolet vastanneista opettajista ilmoitti, että sanomalehtiä ja muita uutismedioita käytetään usein tai lähes aina yhteiskuntaopin oppitunneilla. Hieman yli 70 % vastanneista opettajista ilmoitti, että yhteiskuntaopin oppitunneilla opetellaan aina tai lähes aina käytännön taitoja, joita oppilaat tarvitsevat, kun he alkavat hoitaa omia asioitaan. Tästä huolimatta 66 % vastanneista opettajista ilmoitti harjoittavansa yhteiskunnallista osallistumista joskus, harvoin tai ei lainkaan. Vastanneista opettajista yli puolet (54 %) ilmoitti, että yhteiskuntaopin oppitunneilla harjoitellaan usein tai melko aina yksilön talouteen liittyviä taitoja ja taitoja.

Historian ja yhteiskuntaopin opettajien vastauksista ilmeni, että oppitunneilla käytettiin perinteisiä työtapoja. Vastaajista 92 % ilmoitti, että yhtistä opetusta opettajan johdolla on usein tai lähes aina, 87 % mukaan tehtiin vihkomuistiinpanoja ja 81 % vastanneista ilmoitti, että oppikirja on tärkeä tiedonlähde. Opettajien työtapoja koskevissa vastauksissa huomio kiinnittyi siihen, että vain 11 % ilmoitti tekevänsä usein projektitöitä, kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti suunnittelevansa usein tai aina opiskelua oppilaiden kanssa.

Kuvio 3. Historian ja yhteiskuntaopin opettajien vastauksia oppitunneilla käytetyistä työtavoista (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 38).

Yli kaksi kolmasosaa (74 %) ilmoitti, että he eivät tee lainkaan vierailuja museoihin tai yrityksiin tai vierailuja on tosi harvoin. Opettajien historian ja yhteiskuntaopin työtapoja koskevat vastaukset (kuviossa 3.) ovat jonkin verran ristiriidassa kuviossa 4. esitettyjen opettajien käsitysten kanssa siitä, kuinka vuorovaikuttaisia työtapoja opettajat uskovat käyttävänsä historian ja yhteiskuntaopin oppitunneilla.

Oppimistulosten seuranta-arviointiin osallistuneiden koulujen oppilailta (N = 4 726) ja opettajilta (N = 165) kysyttiin heidän käsityksiään yksilökeskeisten ja vuorovaikutteisten työtapojen yleisyydestä historian ja yhteiskuntaopin oppitunneilla. Kuvioista 4. on nähtävillä sekä oppilaiden että opettajien keskimääräisiä käsityksiä siitä, kuinka usein oppitunneilla käytettiin yksilökeskeisiä tai vuorovaikuttaisia työtapoja. Työtapojen yleisyyttä on kuvattu viisiportaisella asteikolla, jossa

1 = *ei lainkaan*, 2 = *harvoin*, 3 = *joskus*, 4 = *usein* ja 5 = *lähes aina*.

Erialaisten lähteiden käytöstä historian ja yhteiskuntaopin oppitunneilla oppilailta ja opettajilta kysyttiin muun muassa seuraavien väittämien avulla:

Historian ja yhteiskuntaopin oppitunneilla:

- etsitään tietoa Internetistä ja muista lähteistä
- tutkitaan erilaisia dokumentteja
- hyödynnetään sanomalehteä tai muita uutismedioita
- eläydytään entisajan ihmisen asemaan
- seurataan ajankohtaisia kotimaan uutisia
- seurataan ajankohtaisia ulkomaan uutisia.

Oppilaiden ja opettajien käsityksiä yksilökeskeisten työtapojen yleisyydestä historian ja yhteiskuntaopin oppitunneilla kysyttiin muun muassa seuraavien väittämien avulla:

Historian ja yhteiskuntaopin oppitunneilla:

- tehdään vihkoon muistiinpanoja, joita käytetään opiskeluun
- on yhteistä opetusta opettajan johdolla
- *oppikirja on tärkeä tiedon lähde.*

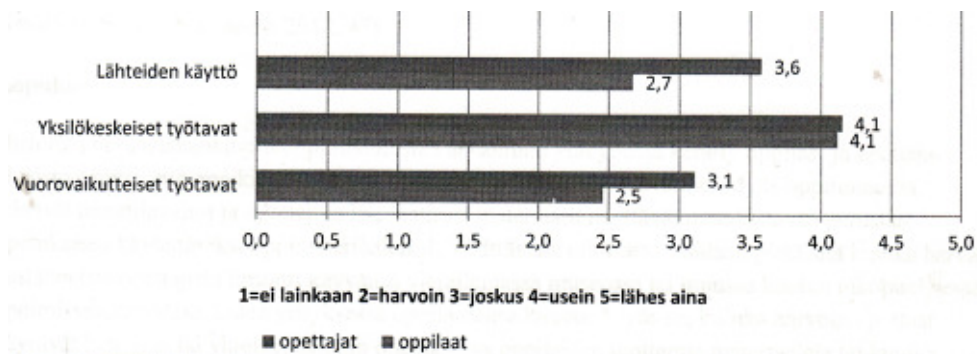
Sitä, kuinka usein historian tai yhteiskuntaopin oppitunneilla käytettiin ns. vuorovaikutteisia työtapoja, kysyttiin puolestaan käyttämällä seuraavia väittämien avulla:

Historian ja yhteiskuntaopin oppitunneilla

- suunnitellaan opiskelua yhdessä oppilaiden kanssa
- opiskellaan ryhmissä ja pareittain
- tehdään projektitöitä
- tehdään vierailuja esimerkiksi museoihin ja yrityksiin
- selitetään ja perustellaan muille oppilaille omia näkökantoja ja mielipiteitä
- pohditaan historialliselle tapahtumalle erilaisia näkökulmia

• *pohditaan historiallisten ilmiöiden syitä ja seurauksia.*

(Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 39- 40.)

Kuvio 4. Oppilaiden ja opettajien käsityksiä historian ja yhteiskuntaopin työtapojen yleisyydestä oppitunneilla.

Kuvio 4. osoittaa, että yhteiskunnallisten vastanneiden opettajien ja oppilaiden käsitykset siitä, kuinka usein historian ja yhteiskuntaopin oppitunneilla käytettiin vuorovaikutteisia työtapoja tai erilaisia lähteitä, poikkesivat jonkin verran toisistaan. Oppilaiden arvioiden mukaan oppitunneilla työskennel-

lään esimerkiksi ryhmissä tai pareittain tai tehdään projektitöitä tai vierailuja paljon harvemmin kuin vastanneiden opettajien mielestä. Myös lähteiden käytön yleisyydessä oppilaiden käsitykset poikkesivat opettajien käsityksistä: Oppilaiden mukaan erilaisia lähteitä, kuten dokumentteja, Internetiä, sanomalehtiä tai muita uutismedioita käytettiin oppitunneilla harvoin, kun taas opettajien käsityksen mukaan erilaisia lähteitä hyödynnetään oppitunneilla usein. (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 40.)

Koska Opettajien ja oppilaiden käsityksissä historian ja yhteiskuntaopin tunneilla käytetyistä työtavoista oli jonkin verran eroja, tarkasteltiin yhteiskunnallisten aineiden oppimistulosten arvioinnissa opettajien ja oppilaiden käsitysten korrelaatioita työtavaväittämien suhteen. Eniten opettajien ja oppilaiden vastaukset korreloivat seuraavissa työtavaväittämissä: tehdään vierailuja esimerkiksi museoihin tai yrityksiin ($r_{xy} = 0,60$), tehdään projektitöitä ($r_{xy} = 0,47$), hyödynnetään sanomalehtiä tai muita uutismedioita ($r_{xy} = 0,42$), seurataan ajankohtaisia ulkomaan uutisia ($r_{xy} = 0,42$) ja oppikirja on tärkeä tiedon lähde ($r_{xy} = 0,39$). Kuten aiemmin tässä artikkelissa on todettu, korrelaatiot eivät osoita syy-yhteyttä, sen suhteen että jotkut työtavat johtaisivat parempiin oppimistuloksiin kuin toiset.

Oppilaiden vastauksissa historian oppimistulosten kanssa korreloi vahvimmin seuraava työtavaväittäjä: *on yhteistä opetusta opettajan johdolla* ($r_{xy} = 0,48$) ja yhteiskuntaopin oppimistulosten kanssa vahvimmin korreloi työtavaväittäjä: *saan minulle tarpeellista tietoa siitä, miten suomalainen yhteiskunta toimii* ($r_{xy} = 0,46$). Jostain syystä opettajien työtavoja koskevat vastaukset korreloivat arvioinnissa osoitettuun osaamiseen huomattavasti heikommin kuin oppilaiden vastaukset. Opettajien vastauksissa historian ja yhteiskuntaopin oppimistulokset korreloivat vahvimmin seuraavien työtavaväittämien kanssa: *oppilaat asettavat opiskelulleen ta-*

voitteita (historiassa $r_{xy} = 0,24$ ja yhteiskuntaopissa $r_{xy} = 0,19$) ja seurataan ajankohtaisia ulkomaan uutisia (historiassa $r_{xy} = 0,20$ ja yhteiskuntaopissa $r_{xy} = 0,23$). (Ouakrim-Soivio & Kuusela 2012, 47).

Lopuksi

Historian ja yhteiskuntaopin oppimistulosten arvioinnin yhteydessä kerätty oppilas- ja opettaja-aineisto osoitti, että oppikirjat ovat yhä opetuksessa keskeinen työväline. Myös oppitunneilla tehtävät muistiinpanot ja opettajien itse laatimat materiaalit näyttävät muodostavan perustan opetuksessa käytettäviksi oppimateriaaleiksi. Yllättävänä tuloksena voidaan pitää sitä kuinka harva vastanneista opettajista ilmoitti käyvänsä vierailemassa museossa tai muussa koulun ulkopuolisessa oppimisympäristössä, kuten yrityksessä oppilaidensa kanssa. Myös se, kuinka harvoin oppilaat käyttivät historian tai yhteiskuntaopin opetuksessa oppilaiden tuottamia materiaaleja tai kuinka harvat suunnittelivat säännöllisesti opetusta yhdessä oppilaidensa kanssa oli yllättävä tulos, varsinkin kun vastanneiden opettajien mielestä heidän oppitunneillaan käyttämänsä työtavat olivat melko vuorovaikutteisia. Tulokset antavatkin aiheutta esittää, että opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa tulisi paneutua sekä historiassa että yhteiskuntaopissa vuorovaikutteisen ja oppilaslähtöisen didaktiikan kehittämiseen, jotta opettajien laaja pedagoginen vapaus toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla myös käytännössä. Historian ja yhteiskuntaopin oppimistulokset antavat syytä esittää, että ruotsi-kielisten koulujen oppilaille tulisi laatia nykyistä enemmän sekä historian että yhteiskuntaopin oppimateriaaleja, jotta niitä olisi tarjolla nykyistä runsaammin.

Lähteet:

Heinonen, J-P. 2005. Opetussuunnitelmat vai oppimateriaalit. Peruskoulun opettajien käsityksiä opetussuunnitelmien ja oppimateriaalien merkityksestä opetuksessa. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 257. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Iviæ i., Pešikan, A. & Antiaæ, S. (Ed.). 2013. Textbook Quality A Guide to Textbook Standards. V & R Unipress: Göttingen.

Jakku-Sihvonen, R. 2013. Oppimistulosten arviointijärjestelmistä ja niiden kehittämishaasteista. Teoksessa Räisänen, A. (toim.). Oppimisen arvioinnin kontekstit ja käytännöt.

Raportit ja selvitykset 2013:3. Helsinki: Opetushallitus, 13–36.

Kupari, P., Välijärvi, J., Andersson, L., Arffman, I., Nissinen, K., Puhakka, E., Vettenranta, J. 2013. Pisa 12 ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:20. Helsinki. <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2013/PISA12.html>

Metsämuuronen, J. 2009. Metodit arvioinnin apuna. Perusopetuksen oppimistulosarviointien ja -seurantojen menetelmätarkaisut Opetushallituksessa. Oppimistulosten arviointi 1/2009. Helsinki: Opetushallitus.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Ouakrim-Soivio, N. 2013. Toimivatko päättöarvioinnin kriteerit? Oppilaiden saamat arvosanat ja opetushallituksen oppimistulosten seuranta-arviointi koulujen välisten osaamiserojen mittareina. Raportit ja selvitykset 2013: 9. Helsinki: Opetushallitus.

Ouakrim-Soivio, N. & Kuusela, J. 2012. Historian ja yhteiskuntaopin oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2011. Koulutuksen seurantaraportit 2012:3. Helsinki: Opetushallitus.

Tutkimus opettajien odotuksista ja asenteista: Sähköiset oppimateriaalit osana opetusta. 2014. Sanoma pro. <http://mb.cision.com/Public/68/9627176/84d90a0400dee2a9.pdf>. 1.9.2014

(Footnotes)

¹ Esimerkkinä laadukkaalle oppikirjalle astetuista standardeista Iviæ, Pešikan & Antiæ (Ed.) vuonna 2013 julkaistu teos Textbook Quality A Guide to Textbook Standards.

² Sanoma Pron kyselytulokset löytyy ainoastaan sähköisenä esityksenä sivustolla:

<http://mb.cision.com/Public/68/9627176/84d90a0400dee2a9.pdf>